

FERDINANDY GYÖRGY

Forgácsok III.**(Mégiscsak?..)**

Megyünk hazafelé az éjjeli járaton. Nem szokásunk éjszakázni, most is csak amerikai barátainkat vittük moziba. Velük sétáltunk keresztül a Krisztinavárosra, amíg valahol a Márvány utca sarkán találtunk egy ilyen járatot.

Felszálltunk, beálltunk a helyre, ahol napközben a kismamák parkolják a babakocsikat. Éjjel egészen mások a buszok. Bulizó fiatalok kiabálnak, hol leülnek, hol meg felugranak. Félig üresek az ilyen éjszakai járatok.

Valahol a vasúti felüljárónál történt: hirtelen a nyakamba szökött egy fiatal lány:

– Ma van a születnapom! – sírta a fülemben.

Hogy mit mondott még, nem emlékszem pontosan. Talán, hogy a kedvenc írója vagyok. (Az ilyesmit megjegyzem magamnak fényes nappal is. Hát még egy ilyen égből pottyant éjszakai járaton!)

– És most? – kérdeztem. Az amerikaiak fényképeztek, feleségem jegyzetelt. Emil-címet cserélt: az ő korában mindenre gondolnak az asszonyok.

Én csak azt láttam, hogy csorog a könny annak a lánynak az arcán. Az egész alig tartott néhány pillanatig. Valahol – a szobor –, a Szarvassá vált fiúk közelében kiürült az utastér. Magamra maradtam a sarokban, a babakocsik számára fenntartott helyen.

Az amerikaiak álmélkodva veregették a vállamat:

– Nem raboltak ki! – gratuláltak. – *Birthday gift* voltál! Születésnap ajándék! Happy birthday too you! – énekelték. – Boldog születnapot!

Fáradt voltam, hamar elaludtam. Hajnalban jutott csak eszembe, hogy az a zokogó fiatal nő egyedül utazott. És akkor, hajnalban, valami más is eszembe jutott. Mégiscsak! Azt mondta: mégiscsak szép lett a születésnapom!

Hajnalban mindent jobban lát az ember. Történt azzal a lánnyal valami. Valami végzetes dolog.

– Elküldöm neki a képeket! – mondta a reggelineél feleségem.

– Hogy hívták? – kérdeztem.

– Ritának.

Bólintottam, felírtam magamnak. Ez lesz a címe. Még ma reggel megírom. De hogy elküldeni? Hiszen Rita már nem él! Biztos voltam benne, hogy este, a százötösön, nemcsak tőlem búcsúzott.

(A felelősségről..)

Dés Mihályról, a barcelonai Lateral szerkesztőjéről argentin barátom, Barsy Kálmán beszélt először nekem. Dés akkor már közel húsz éve vitte ezt a spanyol folyóiratot, irodalmunknak az ibér világra nyíló ablakát.

Átestünk a rendszerváltáson, aki tehette, hazatért, megszűnt az úgynevezett nyugati magyar irodalom. Dés Mihállyal itthon találkoztam. Spanyol környezetben szocializálódott írók voltunk, a közös múlt hamar összehozott.

De a közös múltnál is inkább összehozott minket a jelen. Az, hogy nem találtuk itthon a helyünket. Egy idegenbeszakadtból visszidenssé vedlett íróféleségnek kánonba kerülni itt, nálunk nem egyszerű dolog.

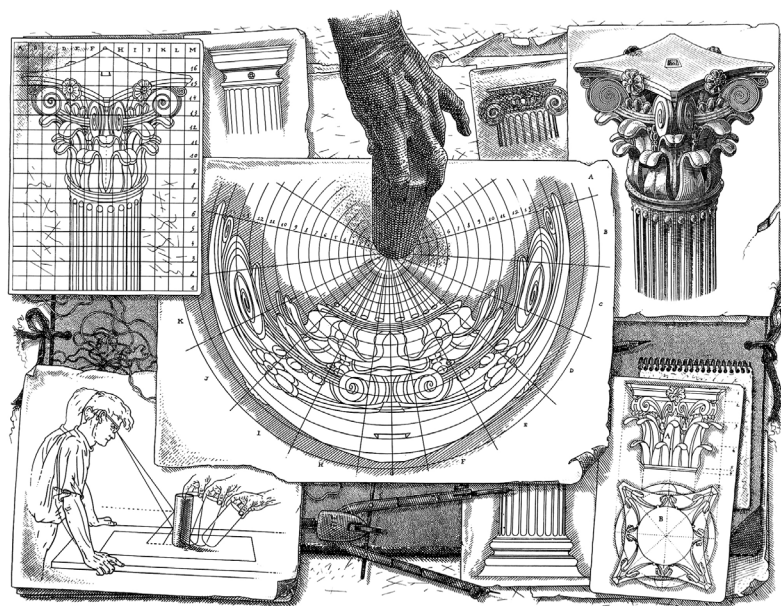
Misa nagyregénnyel próbált „Dévénynél betörni”. Én meg írtam róla az ismertetéseket. Számomra a *Pesti barokk* érdekes kísérlet volt. Egy modern „licsnij cselovjek” útkeresése. A hazai olvasó számára azonban – úgy tűnt – idegen ez a hang. Az ironia és az önironia, egyszóval a szellem, amit Dés Mihály magával hozott.

Tény, hogy a Szépirók Társasága még Esterházy Péter javaslatára sem fogadta be őt. A tagság egyik fele tartózkodott a szavazástól, a másik ellene szavazott. Még maga Esterházy is némán hallgatott. Ketten próbáltunk szót emelni mellette, Barna Imre és jómagam. Ügyetlenül én is: nem mondtam el mindazt, amit a barcelonai Lateral-ról tudok. Dadogtam csak, és nálam jobb érvekkel Barna Imre sem rukkolt elő.

A szégyenletes esemény utóhangjáról nem sokat tudok. Ledolgoztam egy karibi előadókörutat. Amikor ismét hazakerültem és viszontláttam őt, Misa már nem volt a régi. Mesekönyveket írt, anekdotagyűjteményeket. Nem érdekelte már, amire annak idején, Barcelonában feltette az életét. Ha megszólalt, feleségem főztjét dicsérte. Azután tovább hallgatott.

Most pedig ő is magunkra hagyott. Visszament oda, ahol még hinni, reménykedni tudott. Katalóniában végzett vele nemzedékünk tömeggyilkosa. „Azt hiszem, többek felelőssége, hogy nem sikerült őt igazán a valódi helyén értékelni” – írja róla óvatossággal egy napilap.

Ez így igaz. És az egyik felelős – a többi között – én, a vadnyugati sors- és pályatárs vagyok.

Anamorfózis oszlopfővel I. (1994, rézkarc)

(Ipi-apacsok...)

A Napút folyóirat XIX/4. számában a szabadkai Sikoly írói vendégeskednek. Tucatnyi költő és prózaíró, akire érdemes figyelnünk. Ennek a vajdasági irodalomnak tétje, közölnivalója van. A Napút vállalkozása követendő példa lehet.

De most nem erről szeretnék beszélni. A folyóirat XIX/4. számában ugyanis vékonyka, 32 oldalas melléklet lapul, Stanczik-Starecz Ervin *Indiánkocsmá* című összeállítása. Versek és novellák, válogatás a chilei Mapuche-irodalomból.

Ennek a félmillió lélekszámú andesi népnek spanyol nyelven is több mint száz éve hozzáférhető irodalma van. Magyarul azonban most olvasok róluk először. Hiányt pótol tehát a magyar etnográfus gyűjteménye, aki elbeszélése szerint néhány hónapig a Mapucok földjén, Temuco katolikus egyetemén tanított.

A szerző lelkesedése dicséretes. A baj máshol van. Ezt az anyagot ugyanis meg kellett volna írni. Írni pedig – a mi szép nyelvünkön – nem képes ez a derék világotudós. Fordításai kétségbeesítőek, még a nagyszerű költő, Nicanor Parra versei is élvezhetetlenek. „Húszéves koromban – írja – az öreg komcsi »nagyírók« terpeszkedő pofázása ette a májamat. Régen is köptem rájuk, ma is...” Hát ez bizony nagy kár. Szerzőnk húszas éveit 1970-re, a magyar irodalom fénykorára estek. Jobb lett volna tanulni kortárs nagyjainktól, köpködés helyett!

De ne vicceljük el egy messziről jött ember mádlátta kenyerét! Nem hiányzik itt végül más, csak

az alázat. Az, hogy a hazatérő vándor egy szakembernek adja át az irodalmat, amit magával hozott. Az alázat azonban – a jelek szerint – a Mapucok országában maradt.

(Recenzió helyett...)

Véget ért az Ünnepi Könyvhét, és nekem huszonkét (igen, huszonkét!) dedikált ajándékkötet tornyosul az asztalomon. (Makula)degenerált vagyok, átrágni magam ezen a huszonkét mocsingon barátok között is eltartana karácsonyig.

Feleségem szerint bele se vágjak. Az én koromban tornászni kell, úszni, gyalogolni. Az íróasztal előtt ücsörögve meg sem érem az ünnepeket. Egyszóval: élnem kell, ha írni és olvasni akarok.

Értek a szóból. Elhatározom, hogy huszonkét recenzió helyett egyetlen könyvheti beszámolót írok. Felsorolom a huszonkét szerzőt, aki megajándékozott. Tarján Tamás módszerével valamennyiről írok egy-egy mondatot. Öt hónap helyett öt nap alatt.

Mégsem nyugtat meg ez a ravaszkodás. Van három könyv, ami újra meg újra a kezembe kerül. Az itt következőkben erről a három szerzőről írok három mondatot.

*

Zsebők Csaba versesfüzetét a Püski adta ki, és Máté Imre, a száműzött költő írta hozzá az ajánlást. Barátom, Imre már régen nem él. A versek egyike-másika Nyugaton jelent meg. Vajon mikor vesz róluk tudomást a szülőháza? „A népdal és a szürrealista képalkotás közötti térben” kószáló költészetével Zsebők Csabának itthon is helye van.

A másik kötet szerzője a szegedi Radnai István. Az ő versei is megérdemelnék, hogy a szószékesfővárosban is felfigyeljen rájuk az olvasó. Ami engem illet, ezt a már nem egészen fiatal költőt immár húszéves évek óta elszoruló szívvel figyelem.

Harmadik inspiránsom, Terék Anna a változatlanul izgalmas vajdasági irodalomból érkezett. *A Halott nők* másfélszáz oldalas versfolyama halálsikoly: egy macsóvilág vádirata. Ami engem illet, ilyen gyomorba markoló monológot keveset ismerek. Gazdagodhatna – ha tudomást venne róla – a gyakran mondanivaló nélküli pesti irodalom.

(Brazília...)

Van egy új magyar film, ahol cigányok és magyarok csapnak össze. Persze, csak a pályán, és egy kis faluban. Jó forgatókönyv, nem részrehajló, a romák sem rokonszenvesebbek, mint a magyarok.

Tízen ülünk a díszteremben, az új magyar filmnek kevés rajongója van.

– Mi az, te sírtál? – kérdi tőlem az amerikai asszony.

Kifújom az orrom. Ritkán járok moziba. Csak kint az utcán jut eszembe, hogy én végig a cigányoknak szorítottam. Ők voltak az én trópusi népem. Akik legyőzték az északiakat.

Az, hogy jenki, vagy hogy gádzsó, az én fejemben rokon értelmű szavak. Ilyen fura állapotot produkál a kettős (a hármas) tudat. Az identitás! – magyarázzák, akiknek nem jutott.

Gondoltam, hozzábiggyesztek valamit a szakvéleményhez. Végül is ezt tanítottam félévszázadon át a rabszolgák unokáinak.

Íme, mi minden jut az ember eszébe Pesten, az Uránia moziban.

(Három kérdés...)

...amire az interjúalanyunk nem árt felkészülnie. Az első, hogy miről szól a könyv, amit bemutat. Ez a legnehezebb: ötszáz oldalt öt perc alatt elmesélni.

Másrészt azt, hogy mit írt össze – hogy merre vitte el a téma –, gyakran már nem is tudja a riportalany.

Ami engem illet, ilyenkor mellébeszélék. Elmondom, hogy próbálok rendet tenni a dolgaiban. Lezárni az olyan elcsépett tárgykoröket, mint a kalandozás és az idegen asszonyok – egyszóval mindazt, ami éveken át foglalkoztatott.

Helyüket a hazatérés veszi át. Hogy lehetséges-e? És hogy mit talál, aki hazatér. Hogy milyen a légüres tér.

Ide tartozik az ingázás dicsérete. A nagy előny, hogy mindent messziről lát az ember. És a hátrány, hogy az ingázó – sehová sem tartozik. Ha bajba jut, menthetetlenül magára marad. A kétlakiság – bárki bármit mond – nem természetes állapot.

Ennyi. Lenne persze még néhány apróság, amit elmondanék, ha kegyesek hozzám az égiek. Például, hogy mit gondolok a műfordításról. Hogy mit kellene lefordítanunk. Ebben a felsorolásban a mai prózánk állapotáról alkotott véleményem is benne van.

Bátrabb perceimben néha nagyobb dolgokba is belevágnék. Megírnám például 1956 (szerintem) igaz történetét. Vagy nagynéném, Bernovits Vilma életét, akit 1944 karácsonyán, negyvenegy évesen lőttek bele a Dunába a nyilasok.

De hát ezek csak álmodozások. A harmadik kérdésre, arra, hogy min dolgozom, könnyű a válasz. Ezen, ni! Ezen a szösszeneten.

Anamorfózis oszlopfővel II. (1994, rézkarc)